

VERHALEN UIT HET LEVEN VAN ZUSTER MUR

Lies Haan-Beerends

De onderzoeksgroep van de vereniging Historische Kring d'Oude School heeft het plan opgevat om ouderen die geboren en getogen zijn in De Bilt of Bilthoven óf er lange tijd gewoond en gewerkt hebben te interviewen. Deze interviews worden op band vastgelegd, waarna ze woordelijk uitgetypt worden. De banden worden bewaard. Onze voorzitter, José Cladder, raadde mij aan in dit kader contact op te nemen met mevrouw G. Mur-van Asselt. Zij is meer dan zestig jaar als particulier kraamverpleegster werkzaam geweest. Niet alleen in De Bilt en Bilthoven, maar ook in de voormalige gemeente Maartensdijk en soms zelfs buiten de gemeentegrenzen.

Onderstaand verhaal is ontstaan naar aanleiding van het op woensdag 26 februari 2003 gevoerde gesprek. Het is beperkt aangevuld met later verkregen informatie. Getracht is, zo dicht mogelijk bij de tekst van het interview te blijven, zij het dat de gegevens in het interview in een andere volgorde staan.

Op 13 april 1917 werd Gerretje van Asselt in Utrecht geboren. Ze werd genoemd naar haar grootmoeder van moeders zijde. Haar naam was weliswaar Gerretje, maar haar roepnaam werd Pop. De dokter toonde haar aan haar zusje met de woorden: "Kijk eens wat een lief popje." Ze werd en wordt tot op heden door familie en kennissen met Pop aangesproken. Haar vader was bakker en haar moeder huisvrouw. De ouders kregen totaal drie zonen en drie dochters. Toen Gerretje ongeveer drie jaar oud was verhuisde het gezin naar Maartensdijk. Daar werd een woning betrokken aan de Molenweg. Grootmoeder Gerretje woonde in Maartensdijk. Die had, naar haar zeggen, half Maartensdijk geboren zien worden en Gerretje is dus in de voetsporen van haar grootmoeder getreden. Toen zij achttien jaar oud was gaf zij te kennen kraamverpleegster te willen worden. Er was een opleidingsinstituut in Utrecht op Achter St. Pieter. Er werd slechts een schriftelijke opleiding gegeven, iets wat we ons nu niet meer kunnen indenken. Omdat Gerretje nog zo jong was moest ze officieel toestemming hebben van haar vader. Die had kennelijk zo zijn bedenkingen, want hij zou gezegd hebben: "Ja, we zullen kinderen op kinderen

loslaten!" Maar hij gaf toestemming. Zij leerde hoe ze tijdens een bevalling de dokter of vroedvrouw moest assisteren en hoe moeder en kind in de kraamtijd verzorgd dienden te worden. De opleiding werd afgesloten met een examen, waarna het diploma werd uitgereikt. Gerretje had kennelijk ijverig gestudeerd, ze kreeg een negen voor alle vakken. Theoretisch was ze dus goed geschoold, maar praktijkervaring had ze nog niet opgedaan. De eerste drie kramen moest ze gratis doen. De arts moest daarbij beoordelen of ze geschikt was voor het werk. Dokter J.J.F. Steijling, die aan de Dorpsweg woonde en al sinds 1910 huisarts was in Maartensdijk, was degene die haar beoordeelde. Gerretje van Asselt, die in 1941 trouwde met A.H.R. Mur, is altijd particulier kraamverpleegster geweest. Zij was nooit aangesloten bij een kruisvereniging of enige andere organisatie. "Op eigen voeten heb ik het geklaard", vertelde ze me. Zoals gezegd moest in de praktijk daadwerkelijk ervaring worden opgedaan. In het begin was dat natuurlijk moeilijk. Ze wist niet altijd wat er van haar verlangd werd. Ze verbaasde zich over de vraag van de dokter die na een miskraam naar de vuile doeken vroeg. Hij rook er aan en kon daar

kennelijk een conclusie uit trekken. Ze dacht: "Dat is me toch ook een vak!", maar later leerde zij ook allerlei symptomen herkennen, niet alleen betreffende de moeders maar ook met betrekking tot de baby's. Als zij bij één van beiden iets verdachts constateerde tijdens de kraamtijd waarschuwde ze de huisarts. Huishoudelijke taken behoefde zij niet te doen. Meestal was er een moeder, zus of vriendin die die taken in het gezin op zich nam. Toch is mevrouw Mur ook vaak bijgesprongen om mensen uit de nood te helpen.

Zuster Mur met sluier die ze in september 1937 als 'kroon' op haar werk gekregen had van de familie Bruggink. Zij moest bij de familie, ter afronding van haar opleiding, gratis assisteren bij een bevalling en nadien moeder en kind verzorgen.

Ik vroeg mevrouw Mur bij hoeveel bevallingen zij geassisteerd heeft. Zij antwoordde lachend: "Ach lieve schat, ik heb er wel drie op een nacht gehad en ik heb ook wel eens in drie weken niet gekraamd. Het was particulier en als je er drie aannam en de ene kwam te laat, de

andere op tijd en de derde te vroeg dan had je er drie tegelijk!" Op mijn vraag of er bij volle maan meer baby's geboren werden antwoordde ze volmondig ja. Ook deed een onweersbui volgens haar wonderen. Het kwam voor dat, wanneer ze bij een bevalling aan het assisteren was, er thuis gebeld werd met de vraag of de zuster kwam. Haar man wist altijd middels een briefje waar ze te vinden was. Zuster Mur ging in zo'n geval van de ene kraamvrouw direct door naar de volgende. Dan maakte zij lange dagen (en nachten). Maar gelukkig sprong haar man in haar eigen huishouden bij en ook haar moeder kon haar kinderen opvangen.

In Maartensdijk werd dokter Steijling rond 1949 opgevolgd door dr. P.A. Schuckink Kool. Hij had al enkele jaren als assistent bij dokter Steijling gewerkt. Mevrouw Mur heeft goede herinneringen aan hem en ze kon met hem uitstekend samenwerken. "We begrepen elkaar goed", zei ze. Ook bij dokter Van Leeuwen moest ze een keer assisteren. Toen hij op zeker moment tijdens de bevalling een steriel gaasje nodig had en erom vroeg, stond zij er al mee klaar om het hem aan te reiken. Ze had kennelijk inzicht. Voor dokter Van Leeuwen was ze als assistente ook geslaagd!

Mevrouw Mur en haar man hebben na hun trouwen enkele jaren bij haar ouders op de Maartensdijkse Molenweg ingewoond. Het was immers oorlog en woningen waren schaars. Maar aangezien er een jaar na hun huwelijk gezinsuitbreiding kwam, gevolgd door nog drie kinderen (totaal twee jongens en twee meisjes) was een groter huis gewenst. Er werd kort na de oorlog een huurhuis betrokken aan de 1^e Brandenburgerweg, gelegen recht tegenover de begraafplaats. Moeder verhuisde mee. Vader was in augustus 1945 helaas om het leven gekomen. Hij was overreden door een Canadees. Een tragische gebeurtenis. De familie Mur ruilde van woning met

kapper Anderson die vanwege zijn klantenbestand graag in Maartensdijk wilde wonen. In 1949 wordt mevrouw G. Mur-van Asselt in de telefoongids van Utrecht e.o. vermeld als gediplomeerd kraamverzorgster, wonende op de 1^e Brandenburgerweg 67 in De Bilt. Waren er in Maartensdijk alleen artsen die bevallingen deden, in De Bilt waren er niet alleen diverse artsen, er was ook een gediplomeerde vroedvrouw, juffrouw Bruinshoofd. Die is veertig jaar als vroedvrouw in ambtelijk verband in dienst geweest (1923-1963). In 1963 ging zij officieel met pensioen, wat niet betekende dat zij ophield met werken. Zij zette de praktijk op parttimebasis voort tot haar zeventigste. Volgens mevrouw Mur was juffrouw Bruinshoofd niet de makkelijkste in de omgang en zij was er niet rouwig om toen juffrouw Bruinshoofd stopte. "Het werd tijd ook!", zei ze laconiek.

Mevrouw Mur assisteerde niet alleen bij bevallingen, maar zorgde nadien negen dagen voor moeder en kind. Ze adviseerde de moeders, zich tijdens de kraam lekker te laten verwennen. Ze zei altijd: "Je hebt negen maanden het kind gedragen en je ontzien. Nu mag je negen dagen rust nemen. Dat is nog maar één dag voor elke maand." De moeders, die na de bevalling enkele dagen plat moesten blijven liggen, werden elke dag zorgvuldig van top tot teen gewassen. Ellebogen en hielen werden ingewreven met kamferspiritus. Dat voorkwam het rood worden. "Ik was getrouwd met kamferspiritus en talkpoeder", merkte mevrouw Mur op. De baby werd in bad gedaan en er werd veel moeite gedaan om de borstvoeding op gang te laten komen. Dat lukte eigenlijk haast altijd. Mevrouw Mur masseerde de borsten, waardoor de vrouwen geen last kregen van stuwing en ontstekingen. Haar kwaliteiten op dit gebied waren kennelijk al gauw bekend. Vriendinnen en kennissen kwamen haar halen wanneer er ergens problemen waren. „Ik voelde het daadwerkelijk", zei mevrouw Mur. "Ik

masseerde dan de borsten, ik wreef ze, waardoor zwerende borsten voorkomen konden worden."

Borstvoeding vond en vindt ze nog heel belangrijk. In de moedermelk zit alles wat een baby nodig heeft. Er zitten antistoffen in en de melk heeft altijd de juiste temperatuur. Ook stimuleerde ze de vrouwen om de tijd te nemen om met het kindje te knuffelen. Dat is en blijft belangrijk, zowel voor moeder als voor kind.

De meeste baby's werden om de drie uur gevoed. Als er erg veel moedermelk was (waarvan de baby diarree kon krijgen) om de vier uur. Er diende regelmaat te zijn. De kleintjes werden geacht 's nachts door te slapen. Ze werden in principe niet gevoed. "Wij eten toch ook niet 's nachts", was haar weerwoord op mijn vragende blik. De avondvoeding mocht wel verschoven worden van tien naar elf uur en de ochtendvoeding wat vervroegd (bijvoorbeeld al om zes uur), maar verder diende de baby om de drie uur bij moeder aangelegd te worden.

En na het voeden moesten de kleintjes direct weer het bedje in. Niet nogmaals verschonen, dat moest vóór het voeden gebeuren. "Als ik mijn buik dik gegeten heb wil ik ook niet gymnastieken. Dan zeg ik: kom over een uur maar terug. Maar die kleine hals kan dat niet zeggen. Die ligt met een volle maag en dan zeggen ze: kom we gaan even kijken of er nog een vuile broek is. En dan moeten de benen omhoog. Dat is geen doen." De meeste moeders lieten zich door mevrouw Mur overtuigen en handelden zoals gewenst. Soms was er enige 'strijd', vooral bij vrouwen die voor de eerste keer bevallen waren. Maar over het algemeen lieten de kraamvrouwen zich de zorg aanleunen en namen ze de raad ter harte.

Mevrouw Mur kraamde niet alleen in de Biltse contreien, ze werd zelfs geroepen om in Zeist, Eemnes en Ochten bij te springen. Ze werd wel met een taxi gehaald!

Meestal echter verplaatste mevrouw Mur zich op haar brommertje. Bij Van Eijk had ze een rode brommer gekocht waarop ze na aankoop een proefrondje reed.

Dat viel niet mee! Ze wist niet hoe ze stoppen moest! Maar ook dat kreeg ze onder de knie. Haar brommer heeft heel wat kilometers afgelegd. Hij bracht haar van De Bilt naar Bilthoven, Groenekan, Maartensdijk, Westbroek, Hollandsche Rading en soms zelfs verder. Niet alleen overdag, maar ook 's avonds en 's nachts. Bang is ze nooit geweest. Ja, ze is op een donkere oktobernacht wel eens geschrokken van een vallende eikel op haar hoofd, of van een lamp in haar gezicht bij een politiecontrole, maar angst voor onguere individuen heeft ze niet gekend.

Op mijn vraag of er ook vroeger op beschuit met muisjes werd getrakteerd antwoordde mevrouw Mur bevestigend. Maar ook een borreltje hoorde er bij. De meeste kraamheren dronken na de bevalling met graagte een glaasje. Ook de visite werd er op getrakteerd. Nu was er niet altijd feest na een bevalling. Het kwam wel eens voor dat een bevalling dramatisch afliep. Gelukkig heeft mevrouw Mur in haar lange carrière (ruim zestig jaar) dat niet vaak meegemaakt. Bij slechts vijf sterfgevallen was ze betrokken. Dat waren natuurlijk trieste ervaringen. Meestal zag zij ook snel wanneer het niet goed ging met de pasgeborene. Het kindje ademde dan niet goed en hilde zwakjes. Zo'n kindje had het moeilijk. Het stierf na korte tijd. Naar haar zeggen beschikte mevrouw Mur over een gave om in zo'n moeilijke periode de moeder bij te staan. Ze vroeg de kraamvrouw: "Wat wil je dat ik het kindje aantrek?" Soms antwoordde de vrouw: "Kleed het maar lekker warm aan". De baby werd gewassen, de haartjes gekamd en er werd, indien mogelijk, een mooie krul ingelegd. Daarna werd het kindje aangekleed. Dan legde mevrouw Mur het bij de moeder op de borst met de raad de baby te knuffelen en zo goed en

zo kwaad als mogelijk was van het kindje te genieten. Mevrouw Mur ging de was uitspoelen en liet moeder beseffen wat er gebeurd was. De desbetreffende vrouwen zijn haar er nog dankbaar voor. Als ze een van hen spreekt dan wordt er nog vaak gezegd: "U gaf ons de tijd om afscheid te nemen." Ook de kraamdagen verliepen in zo'n geval anders. Ze liet de verdrietige moeders praten, praten en nog eens praten. Een luisterend oor en wat extra verwennerij moesten het verlies enigszins dragelijk maken. Mevrouw Mur is ervan overtuigd, omdat zij zelf moeder is, dat zij zich goed kon inleven en daardoor een steun voor de vrouwen kon zijn.

Dat lokte bij mij de vraag uit hoe het was toen zij zelf kraamvrouw was. "Dat was niet zo makkelijk hoor", antwoordde ze lachend. Toen ze voor de eerste keer zwanger was vroeg ze een collega'tje die, zo dacht ze, op dezelfde manier werkte als ze zelf gewend was. Maar dat viel anders uit. De bewuste collega had meer interesse voor haar broers dan voor moeder en kind! Dat was dus geen succes. Bij de volgende bevallingen werd de hulp van haar zuster Door gevraagd. Ook haar man kon bijspringen. Hij had van zijn vrouw in de loop der jaren veel geleerd.

Mevrouw Mur is niet alleen moeder, ze is ook grootmoeder en zelfs overgrootmoeder. Bij de bevallingen van haar dochters en schoondochters heeft ze gekraamd. Toen haar kleindochter moest bevallen en vroeg of oma kwam, weigerde ze. Ze zei: "Die gein zal je niet beleven! Als het achter de rug is kunnen jullie me direct halen, want ik ben verschrikkelijk nieuwsgierig." Kleindochter sputterde tegen en zei: "Ja maar, als u er nou bij bent dan ...", waarop oma antwoordde: "Nou moet je goed luisteren. Toen ik in de praktijk was en ik zag daar een oude oma in de hoek zitten die zat te kijken of ik het wel goed deed dan had ik goed de pest in. Dacht je dan dat ik daar wil zitten? Geen denken aan. Jullie kunnen me direct halen als het

klaar is." En dat hebben ze gedaan. Kort na de geboorte heeft ze haar achterkleinkinderen bewonderd en ongetwijfeld ook nog wel eens haar kleindochters goede raad gegeven.

Omstreeks 1990 zijn de heer en mevrouw Mur verhuisd naar de Planetenbaan 467. Op mijn opmerking dat ze daarna wel niet meer gekraamd zal hebben, zei ze een beetje verontwaardigd: "Natuurlijk wel. Ik heb toch gewerkt tot mijn tachtigste!" Het laatst ben ik geweest bij de familie Van Vliet (oktober 1997). Die had veertien kinderen. Toen de jongste geboren werd kwamen er twee jonge meisjes op kraamvisite die zeiden: "Hebben jullie die oude zuster nou nog!?" Die meiden hebben me over de streep getrokken.

*Zuster Mur met Anneleen van Leeuwen,
geboren 31 mei 1983*

Ik heb geen kramen meer aangenomen. Wel ben ik op het huwelijksfeest geweest van vader en moeder Van Vliet. Ik kreeg een uitnodiging, waarop ik zei: "Daar hoor ik toch niet bij. Ik ben geen familie." Maar de kinderen zeiden: "U heeft ons allemaal het eerst gezien! Natuurlijk hoort U erbij". Mevrouw Mur werd met een auto gehaald

en toen ze de feestzaal binnenkwam ging er een gejuich op: "Daar is zuster Mur, daar is zuster Mur."

Zo zijn er veel goede herinneringen en veel mensen die haar een warm hart toedragen. Mevrouw Mur denkt dankbaar terug aan haar werkzame leven. In tijden van nood zou ze zelfs nog bij kunnen springen. Haar verpleegstersjurk (met thermometer!) hangt nog in de kast. De kennis heeft ze nog. Maar toch zei ze niet voldoende zelfvertrouwen meer te hebben. Ze is bang dat ze het kindje per ongeluk zou laten vallen. "Je zal maar eens misstappen. Daar denk je niet aan als je vijftientig, dertig of veertig bent, maar wel als je 86 bent." Ook ik was de mening toegedaan dat het niet wenselijk was een negatieve ervaring aan alle mooie herinneringen toe te voegen. Dankbaar achterom zien en genieten van hartelijke attenties, afkomstig van voormalige kraamvrouwen maken haar leven nog steeds waardevol. Haar opgewekte - karakter maakt haar, niet alleen voor kinderen, kleinkinderen en verdere familie, maar ook voor burens en vrienden aangenaam gezelschap. Zij zou nog uren en uren kunnen vertellen, waarbij zij de privacy van haar vroegere kraamvrouwen altijd in acht neemt.

Ik wens mevrouw Mur nog heel veel goede jaren toe.

Bronnen:

- interview gehouden op 26 februari 2003 en aanvullende informatie verkregen van mevrouw Mur.
- namenbestand van de Historische Kring d'Oude School.
- Moniek van der Velden, Zuster Mur sluit voorgoed kraamkoffer, Vierklank, 8 oktober 1997.
- artikel Oud Maartensdijk belicht, over de Maartensdijkse dokterswoning aan de Dorpsweg en de Maartensdijkse artsen, de Biltse en Bilthovense Courant, 15 september 1991.